

Läsguide till boken *Folk & vilja*

Frågor för samtal och egna studier

Den atenska demokratin blev en parentes i världshistorien. Det vi lyckats förverkliga idag ligger på många sätt närmare att uppfylla det löfte om ett rimligare och rättvisare samhälle som den atenska demokratin blåste liv i. Men den senaste tidens politiska turbulens visar att demokratin är hotad, även i de stater som räknats som de tryggaste demokratierna. Vad kan vi göra för att denna aktuella period, som bara omfattar en del av vårt klot, och som i vårt eget land endast ägt bestånd under 100 år, inte skall bli ännu en parentes?

I boken *Folk & vilja* föreslår Folke Tersman och Torbjörn Tännsjö att vi slutar upp med att ta den sköra skapelse som demokratin faktiskt är för given och att vi försöker hitta hållbara lösningar för framtiden. Hur lyckas vi med det? Varför inte börja med att sätta ord på dina egna resonemang och funderingar utifrån de teman som författarna tar upp i boken.

Vår förhoppning är att frågorna i denna läsguide ska stimulera till en djupare diskussion om demokratin, dess tillstånd och framtid – och att samtalet på så sätt kan fortsätta vidare utanför bokens pärmar.

1. Nuet, hoten och lösningarna

- 1) De politiska partiernas medlemsantal har minskat kontinuerligt sedan 1980-talet. Vad beror det på enligt din mening?
- 2) Tror du att det minskade intresset för att vara med i ett politiskt parti riskerar att undergräva demokratin? Vilka andra risker för detta ser du som viktigast?
- 3) Tillgången till kunskap och fora för diskussion genom internet sågs tidigt som ett sätt att öka demokratin. Idag betraktas internet snarast som en fara, bland annat genom de möjligheter till manipulation internet erbjuder. Vad är din åsikt om dessa frågor? Var läget för demokratin bättre före internets genomslag, och hur kan man göra för att parera riskerna?

2. Pnyx – rätt makts moder. Den sköra skapelsens början

- 1) Författarna ger en ljus bild av demokratin i Aten, trots att slavar och kvinnor var uteslutna. Delar du deras bedömning?
- 2) Systemet byggde på att inte alla ville ha ordet och pratade i munnen på varandra. Är det rimligt i en demokrati att med medel som användes i Aten hålla tillbaka lusten att prata?
- 3) I Aten tillämpades direkt demokrati. Numera är demokratin, i den mån den tillämpas i nationalstater, indirekt. Vilka fördelar/nackdelar finns med den direkta demokratin om man jämför den med den indirekta?

3. Metoden framför allt. Vad är demokrati?

- 1) Författarna använder en snäv definition av demokrati enligt vilken demokrati huvudsakligen betraktas som en beslutsmetod. Ser du några problem med denna definition? Finns det sammanhang där det finns anledning att använda någon alternativ definition?
- 2) Många använder ordet »demokrati« för att beteckna en egenskap hos stater. Kan även andra organisationer, som familjer eller föreningar, vara demokratiska, och vad krävs i sådana fall för att det skall vara fallet?

4. Demokratin och välfärden. Alstrar folkstyre välstånd?

- 1) Vad är, enligt din mening, det starkaste argumentet för att demokrati är en bättre styrelseform än alternativa former?
- 2) En invändning mot att demokratin kan hantera problem med allvarliga konsekvenser för framtida generationer, som klimatfrågan, är att väljarna tänker väldigt kortsiktigt och framför allt bryr sig om plånboksfrågor. Ligger det någonting i denna invändning? Hur kan man komma till rätta med problemet (om det nu är ett problem)?
- 3) I de mätningar av hur tillfredsställda människor är med sina liv som regelbundet görs hamnar demokratier ofta högre upp i rangordningen än andra länder. Vad beror det på, enligt din mening?

5. Frihet och jämlikhet. Om fördelningens dilemman

- 1) Har frihet ett egenvärde, eller har dess värde enbart att göra med hur friheten påverkar den tillfredsställelse vi känner med våra liv? Om du anser att frihet har ett egenvärde, vilken form av frihet (av dem som författarna urskiljer) tycker du är viktigast?
- 2) Som författarna påpekar råder det oenighet bland jämlikhetsförespråkare om vad det är som skall fördelas jämnt i ett rättvist samhälle. En del menar att situationen är acceptabel så länge alla har lika goda utgångspunkter att skapa sig ett gott liv och att ojämlikhet avseende inkomst och materiella resurser som är resultatet av individernas egna val inte behöver vara något problem. Är denna hållning rimlig eller ser du några problem med den?
- 3) I länder som är demokratier är materiella resurser i regel fördelade mer jämnt än i andra länder. Ändå finns stora och ökande skillnader också i många demokratier. Vad beror det på?

6. Eliten, folket och föraktet. Kritiken från ovan

- 1) Författarna skiljer mellan olika former av elitism — och accepterar en mild variant. Lyckas de fånga de väsentliga invändningarna »från ovan« mot demokratin?

- 2) Författarna hävdar att den amerikanska demokratin, där folket får välja sina ledare, klarar av den elitistiska kritiken sämre än den svenska proportionella demokratin? Håller du med om den diagnosen?
- 3) Författarna tar lätt på den okunnighet bland väljarna som trots allt tycks föreligga också i vårt land. Har de rätt när de tar lätt på den saken?
- 4) Finns det någon form av elitism, som är försvarlig? Har författarna missat någon viktig invändning från ovan mot demokratin?

7. När majoriteter hotar minoriteter. Är demokratin farlig för normens avvikare?

- 1) Författarna anser att man i stort sett kan skydda minoriteterna från majoritetsförtryck utan att inskränka demokratin? Håller du med dem? Eller finns det beslut som majoriteten inte ska kunna fatta?
- 2) Författarna anser att det är i sin ordning att det med demokratiska medel är möjligt att avskaffa demokratin? Håller du med dem?
- 3) Författarna ger exempel på hur minoriteter med stöd av det proportionella valsystemet ändå fått representation i riksdagen. Är sådan representation tillräcklig för att skydda deras intressen?
- 4) Trots att minoriteter har haft representation i riksdagen så har de historiskt sett ibland råkat illa ut, till exempel genom systemet med tvångssteriliseringar. Lyckas författarna hantera den invändningen? Hade skyddet kunnat utformas mer effektivt på något annat sätt?

8. Följa demokratiska beslut – en plikt? När lagbrott blir det rätta

- 1) Författarna skiljer mellan en plikt att handla då det som påbjuds i en demokrati är djupt omoraliskt och då det strider mot ens samvete. Är denna skillnad begriplig? Har författarna rätt när de säger att hänvisningen till det egna samvetet är olämplig?
- 2) Författarna tycks godta ett mått av civil olydnad i en demokrati. Det kan vara rätt att bryta mot lagar som är djupt omoraliska. De vill samtidigt försvara demokratin. Går detta ihop?
- 3) Författarna ger olika exempel på när de anser att civil olydnad kan vara på sin plats. Håller du med om dessa exempel? Kan du tänka dig andra?
- 4) Extinction Rebellions (ER) försvarar en tredje form av civil olydnad, som författarna inte diskuterar. De hävdar att det är rätt att störa och bryta också mot moraliskt försvarliga lagar, för att väcka uppmärksamhet och för att fästa allmänhetens uppmärksamhet på hotet från global upphettning. Vad anser du om denna typ av olydnad?

9. Arbetet – demokratins nästa steg. Den naturliga fördjupningen

- 1) Författarna förespråkar en ökad demokratisering av arbetslivet. Vad anser du om möjligheterna att genomföra sådana förslag? Finns det sektorer i samhället där det vore mindre önskvärt med sådana inslag än andra? Vilka i sådana fall?
- 2) Varken de politiska partierna eller fackföreningsrörelsen i Sverige har visat något större intresse för den demokratisering av arbetslivet, till exempel i form av kooperativt ägande, som författarna skriver om. Vad tror du att det beror på?
- 3) Ett av författarnas argument för en ökad demokratisering av arbetslivet utgår från påverkansprincipen? Är denna princip rimlig, enligt din mening?

10. Världsregering vs global anarki. Demokratins framtid

- 1) Författarna hävdar att det finns problem som endast kan lösas genom globala politiska beslut. Har de rätt i detta? Är exemplen övertygande? Kan du tänka dig andra exempel?
- 2) En viktig premiss i författarnas resonemang är att dessa problem ställer oss inför något som kallats allmänningens tragedi. Kan du redogöra för vad detta är för något?
- 3) Ett problem som författarna särskilt uppehåller sig vid är den globala upphettningen. Delar du deras uppfattning om denna? Är den så akut som författarna gör gällande? Ställer den oss inför ett kollektivt existentiellt val?
- 4) Författarna menar att en global demokrati skulle kunna erbjuda en lösning på problemet med global upphettning (och andra kollektiva existentiella hot). Håller du med dem om detta?
- 5) Tiden tycks vara knapp om den globala upphettningen ska kunna hanteras. Författarna antyder mot slutet av boken att det finns hopp för mänskligheten. Men om man läser kapitlet noga, är detta över huvud taget en rimlig förhoppning? Finns det tid att hantera problemet på det sätt som författarna önskar (global demokrati)?